

КООРДИНАТИВНІ ДІЄСЛІВНІ СПОЛУЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (СЕМАНТИЧНИЙ ТА ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ)

Мочар О.Ф.

Ужгородський національний університет

У мові вся різноманітність логічних зв'язків дійсності зводиться до двох синтаксичних типів – сурядних і підрядних. Більшість праць присвячено дослідженню останніх [Бурлакова 1984 : 20 – 95]. Недостатня увага до сурядних зв'язків може бути пов'язана із зовнішньою елементарністю цього явища [Кутуєва 1990 : 71], проте сурядність – складний, багатоманітний процес, в якому виявляються сполучувальні потенції різних частин мови [Korunets 1995 : 139-149]. Координативні словосполучення – це лінійна послідовність як мінімум двох одиниць певних лексико-граматичних класів слів, що характеризується рівнопорядковим типом статусного відношення [Иванова 1981 : 115; Медведева, Данейко 1994 : 250; Crystal 1992 : 96; Rayevska 1976 : 235; Quirk, Greenbaum, Leech, Svartvik 1982 : 227].

Основним об'єктом дослідження послужили т. зв. парні дієслівні словосполучення (ПДС) V conj V, утворені за тотожною моделлю й поєднані сурядними сполучниками. Напр.: *break and enter, shop and save, toss and catch, tutor and parrot; beg or borrow, hit or miss, give or take, hob or nob, loaf or work; either make or mar; neither to hold nor to bind*. Аналіз проводився на матеріалі лексикографічних джерел та художніх текстів. За нашими спостереженнями, у [Медведева, Данейко 1994] вони складають 20%. У дослідженні виходимо з того, що створенню дієслівних ланцюжків належить важлива роль у формуванні структурно-граматичних, семантичних і прагматичних аспектів речення. Цим пояснюється їх широке вживання у сучасній англійській мові, проте вони потребують подальшого детального дослідження.

Позиційні характеристики дієслівних сполучень не є довільними, а підпорядковані певним закономірностям, що виявляються в їх морфологічному складі, особливостях аранжування і послідовності компонентів. Сполучник, як правило, вказує на вичерпність переліку. Напр.: а) двочленні: *use and abuse, hear and tremble*; б) значно рідше трьохчленні: *beg, borrow or steal; eat, drink and be merry*. Поряд з цим розрізняють: а) симетричні; б) несиметричні координативні словосполучення. У перших складові можуть мінятися місцями, а у других їх позиція є фіксованою [Иванова 1981 : 115]. Напр.: а) *forget and forgive / forgive and forget*; б) *meet and marry, wait and see*.

Аналіз свідчить, що структурний склад ПДС може оформлятися чи поширюватися у відповідності з морфологічною характеристикою кожного дієслова. Осібно стоять такі типи координативних ПДС, як (а) безсполучникові та

(б) ті, в яких є парні словосполучення іменного чи адвербіального типу. Напр.: а) *waste not, want not; come one, come all; will he, nill he; come hail, come shine; love me, love my dog.*; б) *go to sixes and sevens; mind one's P's and Q's*. Базовою є координативна дієслівна парна словосполучення V conj V (52%), а решта – моделі поширення, їх варіанти (48%).

У результаті аналізу виявлено, що у семантичному відношенні досліджувані ПДС характеризуються неоднорідністю, відрізняються ступенем усталеності та характером семантичного зв'язку компонентів. За класифікацією Л.М. Медведєвої, В.В. Дайнеко [1994 : 7] розрізняємо 6 їх типів:

1. Власне фразеологічні одиниці (ідіоми) – семантично ізольовані утворення, що вводяться у мовлення у вигляді цілісних блоків. Будучи засобом непрямой номінації, вони здатні реалізувати емоційно-експресивні або модально-оціночні значення у різних функціональних стилях. Напр.: *cut and contrive = make both ends meet; divide and rule, treat or trick*.

2. Ідіофразеоматизми, що вживаються як термінологічні сполучення або як образні звороти. Напр.: *top and tail* 1) відрізати кінчики (у плодів, рослин), 2) завершувати, закінчувати щось; *hem and haw* 1) хмикати, відкашлюватись, 2) (перен.) запинатись, виявляти нерішучість;

3. Стійкі словосполучення з непереосмисленими значеннями компонентів, до складу яких входять, зокрема, необразні штампи, звороти з уточнюючим значенням, термінологічні сполучення, що увійшли до літературної англійської мови. Напр.: *like or not, take it or leave it, devise and bequeath* (юр.). Їм властива сталість вживання, проте вони ближчі до вільних словосполучень, ніж до фразеологізмів. Стабільність їх складу може бути спричинена: а) архаїзацією одного з елементів, напр.: *wrack and ruin, draw and quarter, pill and poll, rap and rent*; б) належністю до різних стилів чи варіантів англійської мови, напр.: *ebb and flow, grin and abide, go and eat coke* (sl.); в) термінологізацією, напр.: *fill or kill* (ек.), *aid and abet* (юр.), *roll and pitch / roll and toss* (мор.).

4. Перемінно-усталені словосполучення, до складу яких входять не сполучники, а прийменники *by, for* і т.д. Напр.: *work for one's bread and butter, live from hand to month, know from A to Z*.

5. Вільні парні словосполучення, синтаксична неподільність яких ґрунтується на їх семантичній цілісності. Напр.: *buy and sell, hope and pray, go places and see people, check and control, eat and drink, marry and settle*.

6. Квазісполучення, в яких поєднуються слова, що не є рівноправними. Як ускладнений присудок вони є своєрідним засобом створення експресивної надмірності. Напр.: *try and do smth.; take and do smth.; would and do smth.*

Отже, з точки зору лексико-фразеологічних особливостей ПДС можна представити у вигляді шкали, на крайніх точках яких розташовані ідіоми та вільні словосполучення слів, а між ними розміщуються одиниці різного ступеня усталеності. Більшість характеризується фіксованістю компонентів і багатим прагматичним потенціалом [Crystal 1992 : 120; Yule 1996]. Як правило, у

літературі зазначаються окремі фактори впливу на порядок компонентів, які варто підсумувати і проілюструвати.

1) Фонетичні фактори: а) алітерація компонентів, напр.: *hire and fire, toil and moil, wear and tear, wine and dine, huff and puff, fill or kill i m.д.*; б) довжина слів (коротше, зазвичай, передує), напр.: *bear and forbear, bow and scrape*.

2) Соціальні фактори (особливості етикету, умов комунікації, соціального статусу комунікантів). Напр.: *kiss and make up, cut and come again*;

3) Семантичні фактори (характер зв'язків компонентів) а) причинно-наслідкові відношення, напр.: *listen and obey, look and learn, rise and shine, sit and ponder, understand and forgive, say and do*; б) синонімічні відношення, напр.: *cut and carve, jeer and sneer, moan and groan, patch and darn, pick and choose, poke and pry, scrape and scratch, shiver and shake, creep and crawl*; в) антонімічні відношення, напр.: *stop and start, make and break, come and go, mend or end, stand or fall, kill or cure, give or take*.

Деякі ПДС займають проміжне становище між словосполученнями та складними словами, що проявляються у їхній роздільнооформленості або написанні через дефіс (хоча для англійської мови цей критерій не є достатнім сам по собі), а деякі з них вже трансформувалися у клас т.зв. “універбів” [Медведева, Данейко 1994 : 9]. Напр.: *cut and try methods, take it or leave it attitude, be do or die, give and take affair policy, a hit and run driver*. Наведемо приклад авторського використання: *I want to tell you something. I need to tell you, but I want your cross-my-heart-and-hope-to-die promise that you won't repeat it to anyone*. [Sanders 1994 : 248].

Структура англійських координативних ПДС різного типу далеко не завжди збігається зі структурою українських відповідників, характеризується інакшою образністю, а ідіоматичність нерідко викликає труднощі для тих, хто вивчає англійську мову. Це цілком зрозуміло, адже, як зазначав С.С. Семчинський, “квантування” дійсності відбувається у кожній мові по різному. Якби цей процес відбувався однаково в усіх мовах, то семантичний рівень був би єдиним у всіх мовах: відбивав би одноманітно реальний світ” [Семчинський 1974 : 118]. Отже, лінгвометодичний аспект даної теми є, безперечно, актуальним. На нашу думку, у словниках та лексичних коментарях підручників слід вказувати ключові дієслова (особливо стосовно 4-ї групи з поданої класифікації). Напр.: *to fall / go to rack and ruin*. Проте подекуди елементи парних подаються окремо. Напр.: у [Hornby 1984] окремо тлумачиться “*fret*” і окремо “*fume*”, а бажано було б вказати й усталеність словосполучення, підкресливши його симетричність. У художніх текстах при майстерному використанні координативних ПДС досягається більша виразність думки. Напр.: 1) *Mrs. Hawkin patted the cushion beside her and I obediently took my place. Good boy! Now sit up and beg*. [Sanders 1994 : 30]. 2) *She sipped her gimlet, stared at the high ceiling and ignored me. Good boy! Now lie down and play dead*. [Sanders 1994 : 31]. 3) *When you don't give a damn – win or lose, who cares? – there it is*. [Sanders 1994 : 149]

Так, зокрема, у невласне-прямій мові, у прикладах (1) та (2), влучно, на наш погляд, проводиться паралель з поведінкою собак, з натяком на те, як би мав головний герой “вислужуватись” у відтвореній ситуації. Підкреслимо, що у [Медведева, Данейко 1994] зафіксовано лише “sit up and beg”. У прикладі (3) саме завдяки ПДС у діалогічному мовленні забезпечується гнучкість і компактність висловлювання.

Із викладеного можна зробити висновок, що практичне вивчення англійської мови як засобу спілкування в діалозі культур та пізнання світу передбачає досконале опанування лексико-фразеологічною системою мови взагалі, включаючи і координативні дієслівні сполучення, з огляду на їх семантичні, структурно-синтаксичні характеристики і прагматичний потенціал при моделюванні реальної чи художньої дійсності.

Література

1. Бурлакова В.В. Синтаксические структуры современного английского языка. – М.: Просвещение, 1984.
2. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1981.
3. Кутуєва О.Я. Синтактико – семантичні аспекти у дієслівних координативних структурах // Іноземна філологія. – Л., 1990 – №100. – с.71 – 74.
4. Медведева Л.М., Дайнеко В.В. Вступ: Що таке парні словосполучення // Англо – український словник парних словосполучень. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1994. – с.6 – 9.
5. Семчинський С.В. Семантична інтерференція мов. – К.: Вища школа, 1974.
6. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. – Cambridge Univ. Press, 1992.
7. Korunets I.V. Contrastive Typology of the English and Ukrainian Languages. – К.: “Lybid” Publishers, 1995.
8. Rayevska N.M. Modern English Grammar. – К.: Višča Škola Publishers, 1976.
9. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A University Grammar of English. – “Longman” – М.: Visšaja Škola, 1982.
10. Yule G. Pragmatics. – Oxford University Press, 1996.
11. Баранцев К.Т. Англо – український фразеологічний словник. К.: Рад. школа, 1969.
12. Кунин А.В. Англо – русский фразеологический словарь. – 4-е изд. – М.: Рус. яз., 1984.
13. Медведева Л.М., Дайнеко В.В., Англо – український словник парних словосполучень. – К.: “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1994.

14. Hornby A.S. Oxford Student's Dictionary of Current English. – M. – Oxford Univ. Press, 1984.
15. Sanders L. McNally's Risk. – N.Y.: Berkley Books, 1994.

Відомості про автора

1. МОЧАР Ольга Федорівна
2. Ужгородський національний університет, кафедра англійської філології
3. Доцент кафедри англійської філології УжНУ, кандидат філологічних наук
4. **Дом. адреса:** 88000 Ужгород, вул. Ракоці, 10, кв.28
Службова адреса: Ужгород, вул. Університетська, 14
5. ***Тел.:*** (03122)-3-74-10 (дом.)
(03122)-4-31-84 (служб.)